

АДАПТАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Роман Миколайович БОЙКО,

*аспірант відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури,
Харківський національний
університет внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0002-0527-1013>*

Воєнний стан став серйозним випробуванням для інституційної стійкості адвокатського самоврядування. Необхідність забезпечення безперервності професійної діяльності адвокатів, захисту їхніх гарантій та підтримання доступу до правничої допомоги потребувала трансформації форм і методів діяльності самоврядних органів.

Збройна агресія на території нашої держави спричинила інтенсивну адаптацію кримінального процесуального законодавства, що безпосередньо впливає на порядок реалізації прав адвокатів у кримінальному провадженні. Зокрема, зміни, які були внесені до Кримінального процесуального кодексу України у період воєнного стану (зокрема Закон України № 2201-IX від 01.05.2022 р. та подальші), передбачають можливість початку досудового розслідування постановою слідчого, дізнавача або прокурора в разі неможливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що змінює роль захисника у процесі та потребує адаптації адвокатської практики до нових процедурних реалій [1, с. 30-31].

За таких умов воєнний режим постає екстремальним чинником функціонування інститутів публічного управління, що перевіряє їх здатність до збереження інституційного континуїтету. У науці адміністративного права інституційна стійкість пов'язується зі спроможністю суб'єктів публічного управління підтримувати реалізацію публічно значущих функцій за умов кризових та надзвичайних режимів. Адвокатське самоврядування як форма професійного публічного адміністрування виявило здатність адаптувати свої організаційні механізми без втрати основних функціональних характеристик.

Застосування принципу безперервності (тяглості) керівних функцій стало ключовим чинником стійкості адвокатського самоврядування під час війни. Тимчасова відмова від проведення виборів у професійному середовищі є вимушеним, але юридично обґрунтованим кроком, що кореспондує з правовим режимом воєнного стану. Замість призупинення активності, органи самоврядування перейшли до формату стабілізаційного менеджменту. Це дозволяє зберегти цілісність інституту та гарантувати виконання його статутних завдань у кризових обставинах.

Однією з важливих тенденцій стало впровадження цифрових і дистанційних форм діяльності. Засідання органів самоврядування, дисциплінарні процедури, комунікація з адвокатами та організація навчальних заходів дедалі більше здійснюється в електронному форматі. Це дає змогу зберегти інституційний континуїтет самоврядування навіть за умов обмежень, пов'язаних із воєнними загрозами.

Цифровізація діяльності органів адвокатського самоврядування набула значення адміністративно-правової гарантії безперервності їх функціонування. Перехід до дистанційних форм засідань, електронного документообігу та онлайн-комунікації свідчить про трансформацію процедурної складової самоврядування, яка зберігає управлінський характер, але змінює інструментарій реалізації повноважень. Така трансформація підтверджує гнучкість самоврядних інституцій і здатність адаптувати адміністративні процедури до надзвичайних умов.

У воєнний період було змінено порядок фіксування процесуальних дій та участі адвоката, зокрема допущено застосування технічних засобів для дистанційної участі в допитах або судових засіданнях, а також передбачено розгляд клопотань судом, уповноваженим на територіальній основі в разі неможливості фізичної участі сторін у процесі [1, с. 31-33]. Зазначене створює нові професійні виклики для адвокатів і потребує від органів самоврядування координації стандартів поведінки в нових процесуальних умовах.

Додатково загострилися питання безпеки адвокатів, захисту адвокатської таємниці та гарантій професійної незалежності. За таких умов органи адвокатського самоврядування виступають не лише як регулятори професійної діяльності, а й як інституції підтримки адвокатів, що забезпечують координацію дій, інформаційну допомогу та захист професійних прав.

Важливою зміною стала правове оцінювання обставин, за яких адвокат не може бути присутнім на слідчих діях або в суді внаслідок воєнних, безпекових ризиків. Зокрема, сигнал «Повітряна тривога», відсутність електропостачання або зв'язку, обмежений доступ до транспорту визнаються поважними причинами неприбуття адвоката до органів досудового розслідування або суду без настання дисциплінарної відповідальності, що передбачено рішенням Ради адвокатів України № 148 від 16-17.11.2022 р. [1, с. 33-34; 2]. Зазначене підсилює функцію самоврядування як гаранта безпеки та процедурної адаптації в надзвичайних умовах.

В умовах воєнного стану спостерігається розширення функціонального навантаження органів адвокатського самоврядування. Поряд із традиційними регулятивними та дисциплінарними повноваженнями посилюється їхня захисна та координаційна функція, спрямована на забезпечення гарантій професійної діяльності адвокатів, захист адвокатської таємниці та реагування на порушення прав адвокатів у кризових умовах. Зазначене вище свідчить про еволюцію

самоврядування від моделі професійного регулятора до моделі інституції професійної безпеки.

На необхідність нормативного закріплення особливостей функціонування адвокатури в умовах воєнного стану звертають увагу й сучасні дослідники. Зокрема, С. Іваницький у своєму дослідженні обґрунтовує доцільність доповнення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3] спеціальною нормою, що регламентує порядок збереження адвокатського досьє, передачу матеріалів у разі неможливості здійснення адвокатської діяльності, а також створення в органах адвокатського самоврядування комісій з питань евакуації та безпеки документації [4, с. 84]. Такі пропозиції свідчать про формування нового напрямку регулювання, пов'язаного із забезпеченням професійної безпеки адвокатів і збереженням гарантій правничої допомоги в умовах війни.

Вказана концепція дістала своє логічне продовження в наукових розробках, присвячених правовій регламентації антикризового інструментарію адвокатського самоврядування. Автори доводять доцільність впровадження на законодавчому рівні особливих прерогатив НААУ, зокрема щодо фінансового забезпечення у надзвичайних ситуаціях та співпраці з військовим керівництвом. Крім того, пропонується запровадження уніфікованого алгоритму швидкого реагування для адвокатської спільноти на випадок окупації чи інфраструктурного колапсу. Це свідчить про вибудовування нової архітектури самоврядування, де замість стандартних регуляторних процедур пріоритет надається стабілізаційним та координаційним заходам у зонах високого ризику.

Отже, адаптація функціонування адвокатського самоврядування в умовах воєнного стану засвідчила його здатність до трансформації організаційних форм, процедур і функціонального змісту діяльності без втрати інституційної ідентичності. Самоврядування виступило елементом системи забезпечення правничої допомоги в умовах надзвичайного режиму, що підтверджує його значення як стійкого інституту професійного публічного адміністрування.

Список використаних джерел

1. Шаблистий В. В., Ісланкін С. М., Шевченко Т. В. Особливості адвокатської діяльності в умовах воєнного стану : метод. рек. Дніпро, 2024. 38 с. URL:<https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/.pdf>.
2. Про поважність причин неявки адвоката в судове засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану : Рішення Ради адвокатів України від 16-17.11.2022 р. № 148. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-11-16-r-shennya-rau-148_6391e041e0a43.pdf.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
4. Іваницький С. О. Українська адвокатура в умовах війни: національний та зарубіжний контекст. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3-4. С. 73-88. DOI: 10.17721/2413-5372.2022.3-4/73-88.